

Foto: Rübelt, Wien (gem. Quelle)/ Wikimedia Commons

”Paa Slaget 15.45 tog Transmissionen fra Berlin fat”

De Olympiske Lege 1936 – en mediebegivenhed i det danske
medielandskab

PALLE SCHANTZ LAURIDSEN

De Olympiske Lege i Berlin i 1936 var den største mediebegivenhed, verden endnu havde oplevet. Med udgangspunkt i de medievidenskabelige begreber om mediebegivenhed og medielandskab undersøger artiklen den mediemæssige iscenesættelse af disse nazi-lege og den teknologiske hardware, nazisterne stillede til rådighed; hardware, som var forudsætningen for, at de kunne tilvejebringe den mest tidssvarende og teknisk set bedste formidling af legenes åbenlyse propagandistiske hensigt. Fokus er på, hvordan legene blev fremstillet i samtidens danske medielandskab, hvor radioens direkte transmissioner blev banebrydende, aviserne ryddede forsider, biograferne viste dokumentariske klip i ugerevyerne, og Ragnhild Hveger og Inge Sørensen blev Danmarks første medie-sportsstjerner.

PALLE SCHANTZ LAURIDSEN

dr.phil.

Lektor i audiovisuelle medier i Danmark, Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab, Københavns Universitet

schantz@hum.ku.dk

”De Olympiske Lege i Berlin stillede i et hidtil uset omfang teknikken til rådighed for sporten. Film og højttalere, billedtelegrafi og radio stod til rådighed for legenes besøgende og for presserepræsentanter fra hele verden. Derudover blev også fjernsynet under ledelse af Det Tyske Rigspostvæsen for første gang anvendt med succes i større omfang.” (Federmann 1936: 18)

INTRODUKTION

Radioen var tændt i hjemmet i Helsingør. Berlingske Tidende var inviteret indenfor med både en reporter og en fotograf (Berlingske Tidende, 16. august 1936). Det var lørdag 15. august 1936, klokken var 15.45, og Danmarks guldmedaljehåb, den 15-årige Ragnhild Hveger, stod klar på startskamlen på Det Olympiske Svømmestadion på Reichssportsfeld godt 10 km vest for Berlins centrum. På kommentatorrækkerne på stadion befandt sig Statsradiofoniens udsendte medarbejder, Gunnar Hansen. Det planlagte radioprogram var ændret: Man afbrød eftermiddagens koncert med Radioorkesteret og transmitterede, som der stod i avisernes radioprogrammer, ”direkte fra Finalen i 400 m Svømning for Damer”. I reportagen i Berlingske Tidende hed det dagen efter: ”Paa Slaget 15.45 tog Transmissionen fra Berlin fat”.

Et par dage før, tirsdag 11. august, var der i Skovshoved også blevet hørt direkte radio fra Berlin, for i den lille fiskerby ved Øresund boede en anden af de danske OL-deltagere, den 12-årige Inge Sørensen. Flere aviser berettede, at hendes forældre lyttede med, da Statsradiofonien afbrød det planlagte program for at sende direkte fra datterens finaleheat i 200 m brystsvømning. Det hørte langtfra til dagens orden at afbryde de programlagte udsendelser, men det skete i fire tilfælde under OL. I alle tilfælde, fordi der var dansk deltagelse i en finale. Det var ret nyt at høre direkte sportstransmissioner – og så fra udlandet!

Avis- og radiodækningen fra OL i 1936 fungerede på tværs af medier. Billedet af Inge Sørensens forældre ved radioen blev bragt i Politikens reportage fra Skovshoved og familiens hjem 12. august 1936, dagen efter Inge Sørensens medaljeheat. Det fremgår af den ledsagende tekst, at Politiken ikke var til stede, mens forældrene lyttede til den direkte reportage fra Berlin, så situationen er opstillet til ære for fotografen.

Legene i Berlin er for eftertiden herostratisk berømte for at have været en gigantisk, iscenesat propagandabegivenhed for Nazityskland, og der kan ikke herske den mindste tvivl om, at dén op-

fattelse er rigtig. Sådan så man dog ikke nødvendigvis på det i samtiden. Og selv de, der gjorde, fandt det i overvejende grad betimeligt at sende idrætsfolk til legene. Der var, især i USA, en ganske stærk boykot-bevægelse, og også i Danmark var der røster fremme om, at man ikke burde deltage i *"Hitler-Olympiaden"*, som nogle aviser kaldte dem. USA endte med at deltage. Det samme gjorde Danmark.

I denne artikel undersøger jeg OL i 1936 som mediebegivenhed i det danske medielandskab. Formålet er dobbelt: (1) at forstå, hvordan tidens mange medier iscenesatte disse nazi-lege, der som de første lege i historien for alvor udfoldede sig i medierne og blev *"historiens indtil da største mediebegivenhed"*¹ (Large 2007: 249), (2) at undersøge den teknologiske hardware, nazisterne stillede til rådighed, og som var forudsætningen for, at de kunne tilvejebringe den mest tidssvarende og teknisk set bedste formidling af legenes åbenlyst propagandistiske hensigt. Dette dobbelte formål betyder, at artiklen kun, når jeg har fundet det nødvendigt for forståelsen af artiklens hovedformål, ganske kort etablerer den politiske og historiske kontekst uden for medierne.

FORSKNINGSOVERSIGT OG METODE

For henved 30 år siden gjorde Jørn Hansen opmærksom på, at der allerede dengang var *"produceret et utal af artikler og bøger om Olympiske Lege i Berlin"* (Hansen 1993: 119). Der er føjet mængder af litteratur til siden – både i Danmark og internationalt; men fokus er ofte og af forståelige årsager på de politisk-ideologiske implikationer af legene, på boykot-bevægelsen frem mod legene, på deres nærmest mytiske iscenesættelse (Pfister 2003) og på, hvordan nazisternes propaganda havde succes med at bilde verden ind, at *"det tredje rige"* ville fred og fordragelighed.

¹ Jeg oversætter alle fremmedsprogede citater til dansk.

Til den nyere litteratur hører gennemillustrerede coffee table-bøger som Alexander Emmerichs tyske 'Olympia 1936' (2015) og formidlende fremstillinger som Oliver Hilmes' 'Berlin 1936 – seksten dage i august' (2016). Også Lars-Martin Sørensens 'Sidste nyt fra Berlin' (2019), der undersøger den danske pressedækning af Hitlers magtovertagelse og af årene, der fulgte, omtaler legene. Det samme gør Nina Skyhøj Olsen i en artikel om den danskjødiske bryder Abraham Kurland (2022), Tommy Heisz' bog om 'Svømmepigerne der forførte Danmark i 1930'erne' (2014) og en række dokumentarudsendelser på DR som 'Fanget i Hitlers spil 1-4' (2021). Fra den nyere og omfangsrige internationale litteratur kan fremhæves '1936. Die Olympischen Spiele und der Nationalsozialismus' (Rürup 1996), der blev udgivet af Stiftung Topographie des Terrors i Berlin, og som er baseret på grundige arkivstudier, og D.C. Larges 'Nazi Games. The Olympics of 1936' (2007), der omhandler amerikanske forhold.

Der findes dansk forskning, der fokuserer på især politiske og ideologiske aspekter af legene og på, hvordan de blev diskuteret, brugt og formidlet i Danmark. Det gælder ud over de nævnte fx Jørn Hansens (1993) artikel om den danske boykot-bevægelse og de danske avisers holdning til legene, og ikke mindst Hans Bondes bøger og artikler om legene og det dansk-tyske idrætssamarbejde op til og under 2. verdenskrig (fx Bonde 2020).

I populærkulturen er OL i Berlin blevet skildret i dramadokumentariske film som Kaspar Heidelbachs 'Berlin 36' (2009) og Stephen Hopkins' 'Race' (2016). Den første handler om den tyskjødiske højdespringer Gretel Bergman, der af hensyn til den internationale opinion blev optaget på det tyske olympiske hold, men ikke kom med til legene under henvisning til, at hun, i modstrid med sandheden, ikke levede op til kvalifikationskravene. Den anden handler om Jesse Owens. Filmens dobbelttydige, amerikanske titel, 'Race', henviser naturligvis til, at Owens både var sprinter og afroamerikaner.

Fælles for alle disse fremstillinger er, at de ikke rummer mere end korte beskrivelser af mediedækningen; beskrivelser, der som regel er af meget generel karakter, er selektive, til tider upræcise eller nogle gange direkte fejlbehæftede.

Der er skrevet meget om OL i '36, men der er hverken skrevet en samlet fremstilling af legene i det samlede danske medielandskab eller af deres medieteknologiske forudsætninger. Derfor denne artikel.

Artiklen er baseret på et mangeartet kildemateriale. Udover at orientere mig i dansk, engelsk og tysk forskningslitteratur som den ovennævnte har jeg søgt i både digitale og fysiske arkiver efter materiale, der kunne belyse artiklens dobbelte formål. Jeg har gjort brug af de muligheder, det digitale arkiv Mediestream giver for søgningen i danske aviser, ligesom jeg har konsulteret såvel den danske radio- og tv-database larm.fm for at finde programoversigter og lydoptagelser (det sidste dog uden held) som DR's offentlige og mangelfulde mediearkiv, dr.dk/bonanza.

Jeg har gennemset ugebladene Hjemmet, Familiejournalen, Idrætsbladet, Biografbladet og Lytterbladet og har fundet filmoptagelser, lydklip, pladeindspilninger og nodetryk fra perioden. Et besøg på Stiftung Deutsches Technikmuseum Berlin gav materiale til forståelsen af den medieteknologi, der blev anvendt i forbindelse med legene. Ideen har været at skabe det bedst mulige, empiriske grundlag for at kunne opfylde artiklens dobbelte formål.

MEDIEBEGIVENHEDER

En mediebegivenhed er en *"begivenhed, der får (megen) omtale i massemedierne, måske uden at det objektivt set er rimeligt"* (Mediebegivenhed 2022). Det er det i hvert fald ifølge Den danske ordbog, hvis forfattere med dén definition antyder, at mediebegivenheder er noget, der får uforholdsmæssig stor omtale. De foreslår da også under overskriften "se også", at man kan fortsætte med at slå ordet "pseudobegivenhed" op. Spørgsmålet om, hvad der i ethvert konkret tilfælde "objektivt set er rimeligt", og hvad der er en "pseudobegivenhed" kan altid diskuteres, og den klassiske, medievidenskabelige definition af begrebet mediebegivenhed undgår da også sådanne vurderingskriterier.

Daniel Dayans og Elihu Katz' bog 'Media Events. The Live Broadcast of History' (1992) har siden udgivelsen været referenceværket i den akademiske forståelse af mediebegivenheder, selvom bogens pointer især de seneste 10-20 år også har af født diskussion og korrektion (jf. Couldry & Hepp 2010; Mortensen 2015; Eskjær & Mortensen 2020). Dayan og Katz definerer en mediebegivenhed som *"massedommunikationens festdage"* (Dayan & Katz 1992: 1) eller som *"den højtidfulde tv-sening"* (ibid.) og opfatter mediebegivenheder som *"enestående for fjernsyn"* (op.cit.: 4). Dermed ser de, hvilket er påfaldende i denne artikels sammenhæng, bort fra radio og andre medier som potentielle medskabere af mediebegivenheder. Der blev godt nok lokalt i Berlin-området sendt tv fra OL i august 1936, men det var radioen og en række andre medier, der gjorde de 11. moderne Olympiske Lege til en international mediebegivenhed. Derfor er det relevant at operere med en bredere definition som den, Eskjær & Mortensen (2020) fremsætter, når de – uden fx udelukkende at fokusere på tv – skriver, at en mediebegivenhed er *"en medietransmitteret hændelse, som samler et nationalt, internationalt og/eller globalt publikum om de samme begivenheder"* (2020: 408).

Vender vi tilbage til Dayan & Katz, opererer de med en simpel typologi over mediebegivenheder: *contests*, *conquests* og *coronations*, altså *konkurrencer* (eller *dysten*, som Knudsen foreslår (Knudsen 2021: 11), *erobringer* (eller *landvindingen* med Eskjær & Mortensens oversættelse (2020: 400)) og *kroninger*. Til den første kategori hører naturligvis sportskonkurrencer som OL, mens fx den første månelanding hører til den anden. Til den sidste kategori hører store, typisk royale,

begivenheder som netop kroninger, men også bisættelser, bryllupper, barnedåb – og fx indsættelsen af den amerikanske præsident falder ind under kronings-kategorien. Dayan & Katz insisterer i deres forståelse af mediebegivenheder bl.a. på, at de skal være ”*planlagt, og at der skal være annonceret og reklameret for dem i forvejen*” (1992: 7), at de skal udspille sig *live* et andet sted end i tv-studiet, og at de betegner en (planlagt) afbrydelse af den rutinemæssige programplanlægning samt på, at de har en ceremoniel karakter, som seerne gerne samles om at opleve. Dermed udskiller forfatterne fx de pludseligt opståede hændelser, der rapporteres af mediernes nyhedsredaktioner. Som de skriver:

“Vi er således interesserede i Kennedys begravelse – en stor ceremoniel begivenhed – og ikke i mordet på Kennedy – en stor nyhedsbegivenhed. [...] Store nyhedsbegivenheder handler om ulykker, om forstyrrelser; store ceremonielle begivenheder festligholder orden og dens genetablering.” (p. 9)

I denne artikels sammenhæng er Dayan & Katz’ fokus på mediebegivenheders ceremonielle aspekt afgørende, men det skal nævnes, at nyere medieforskning har kritiseret deres afvisning af, at nyhedsbegivenheder kan være mediebegivenheder. Det er derfor i dag almindeligt at forstå mediedækkede konflikter og katastrofer som *konfliktuelle* mediebegivenheder (*conflictual media events*) (jf. Knudsen (2021), Eskjær & Mortensen (2020); Mortensen (2015)). I den moderne forståelse er mediebegivenheder ikke blot massekommunikationens *festdage*, men omfatter også medietransmitterede *hændelser*.

Dayan & Katz nøjes ikke med at oprette en typologi over mediebegivenheder. De mener også, at mediebegivenheder er karakteriseret ved en række genremæssige træk af syntaktisk, semantisk og pragmatisk art. Syntaktisk er de – udover afbrydelsen, deres live-karakter og ved at foregå fjernt fra studiet – karakteristiske ved at få en slags monopol på mediedækningen, og Dayan & Katz tegner et billede af et medielandskab med mange tv-kanaler, der alle ”*slår væk fra deres normale programmer for at vende sig mod den store begivenhed*” (p. 5).

På det semantiske niveau bevirker disse syntaktiske elementer, at mediebegivenheder fremstår som særligt vigtige og altså forstås på en særlig måde, nærmest som sakrale. Endelig er deres pragmatiske funktion, at de – med Eskjær og Mortensens formulering – ”*fejrer og fornyer publikums kulturelle og samfundsmæssige tilhørsforhold*” (2020: 400).

Berlinerolympiaden var både på det semantiske og det pragmatiske niveau indiskutabelt en mediebegivenhed i Danmark. Eftersom det kun var i Berlin-området, at der kunne modtages tv fra legene, *kunne* de i syntaktisk forstand ikke være en mediebegivenhed i Dayan & Katz’ fjernsyns-orienterede optik; men ligesom nyere medieforskning som nævnt har været optaget af at forstå andre begivenheder

end de ceremonielle som mediebegivenheder og også i at lade begrebet omfatte digitale medier, der er blevet udviklet og udbredt efter tv, vil jeg hævde, at man meningsfuldt kan tale om mediebegivenheder i en tid før tv. Selvom kun Statsradiofoniens ene kanal ligefrem kunne afbryde sine normale programmer, vendte en lang række medier sig mod den store begivenhed. Avisernes svar på de elektroniske mediers afbrydelse af de annoncerede programmer er at rydde forsiden og at fylde spalterne. I den første halvdel af august 1936 var det OL, der tiltrak sig størst opmærksomhed fra de fleste medier – og dét i en samtid, hvor den spanske borgerkrig var i sin begyndelse, samtidig med at Stalins Moskvaproceser var under opsejling.

MEDIELANDSKABER

OL '36 var en mediebegivenhed – i Danmark og i mange andre lande. Men hvordan så det danske medielandskab ud i 1936, og hvad er egentlig et medielandskab?

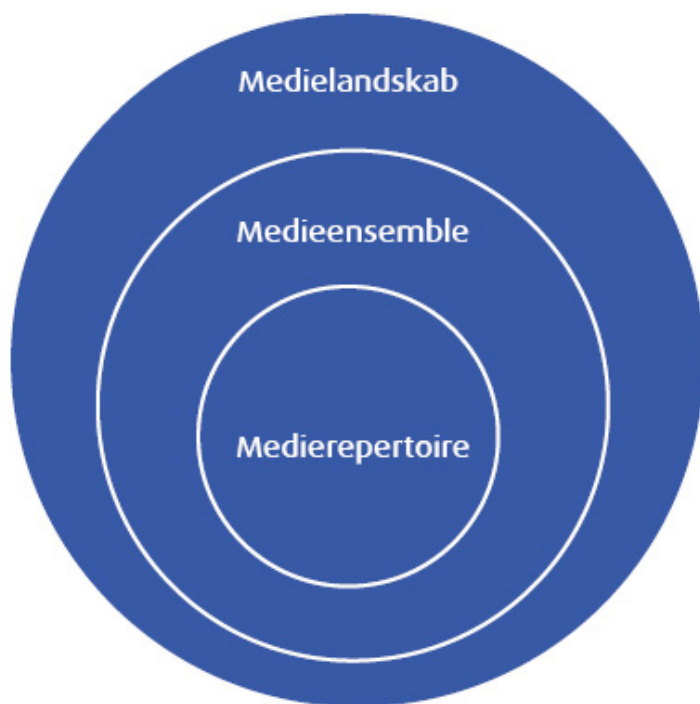
Ligesom det var tilfældet med begrebet *mediebegivenhed*, bliver medielandskab brugt i daglig tale. Den danske ordbog definerer det som ”*det samlede udbud af (nyheds)medier i et bestemt land eller område*” (”medielandskab” 2022), men parentesens antydning af, at begrebet især eller udelukkende dækker *nyhedsmedier*, gør den for snæver.

De tyske medieforskere Uwe Hasebrink & Andreas Hepp sætter begrebet *medielandskab* ind i en bredere kontekst og skelner mellem tre niveauer i beskrivelsen af, hvilke medier der er til rådighed et givet sted på et givet tidspunkt (2018: 28): medielandskabet, -ensemblet og -repertoiret.

Medielandskabet omfatter alle de medier, der er tilgængelige på ethvert givet tidspunkt på ethvert givet sted, fx nationalt, regionalt eller lokalt. *Alle* medier – og ikke kun nyhedsmedier. *Medieensemblet* er den, typisk mindre, del af medielandskabet, der bliver anvendt i specifikke, sociale felter som familien og firmaet; endelig udgøres *medierepertoiret* af det enkelte individs udvalg af medier, sådan som de bruger og tilegner sig dem som en del af deres dagligdags praksis.²

I historiske analyser som denne er det vanskeligt at foretage bare nogenlunde dækkende analyser på medieensemblets og medierepertoirets niveauer. Ser man på perioden omkring OL i 1936, hvor medielandskabet bl.a. var kendetegnet ved eksistensen af adskillige lokal- og regionalaviser, kunne man nok på medieensemblets niveau etablere fx en vis viden om, at forskellige demografiske og politiske

² Appel & Christensen (2021) analyserer med baggrund i kildemateriale som erindringer og interviews en række historiske og aktuelle eksempler på, hvordan man kan undersøge børnelitterære medierepertoarer på historiske forskellige tidspunkter og i forskellige sociale klasser. Schröder (2011) undersøger brugen af forskellige nyhedsmedier i et tilsvarende, dog kun aktuelt, perspektiv.

Figur 1.
Medielandskab,
medieensemble og
medierepertoire (egen
tilvirkning).

grupper læste forskellige aviser og ugeblade, ligesom man formentlig ville kunne vise, at det fx var forskellige grupper, der frekventerede forskellige biografer – og det i en tid, hvor reglen var, at nye film fik premiere i København i ganske få kopier, der derefter blev sendt rundt i landet. Derfor knytter der sig til visse af ensembles medier en tidsmæssig forskydning mellem centrum og periferi. Hvad den enkelte havde adgang til af medier, den enkeltes medierepertoire, og hvordan han eller hun brugte disse medier, er endnu vanskelige at udtale sig om.

Imidlertid kan man sige noget om *medielandskabet* i Danmark anno 1936. Det var ganske omfattende. Det bestod af en lang række trykte medier – bøger, periodiske udgivelser som ugeblade og magasiner med forskellige målgrupper og en lang række lokale og regionale aviser, der i en vis udstrækning stadig var knyttet til de fire 'gamle' partier (Konservative, Venstre, Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre), og som bl.a. var karakteriseret ved at bruge fotografier, ved at dække sportsbegivenheder og ved som servicestof at trykke radioprogrammer. Dertil kom en række elektroniske medier som grammofon, film og radio for nu at nævne dem i den rækkefølge, de var blevet udbredt i Danmark. Filmudbuddet var internationalt med amerikansk film som den dominerende faktor; mange, hvis ikke alle, biografer viste nyhedsorienterede ugerevyer af fortrinsvis udenlandsk oprindelse. Radioen var blevet hastigt udbredt siden starten i midten af 1920'erne, og i 1936/37 var der 620.422 licensbetalende lyttere, hvortil kom 42.602, der var fritaget for licens. Der var omkring 750.000 husstande (Statistisk Aarbog 1937: 4, 100), så der var radio i omkring ni ud af ti danske hjem. Statsradiofonien havde kun én kanal, men enhver, der ville høre andet end dansk radio, og som havde en radiomodtager,

kunne hente udsendelser fra i hvert fald det meste af Europa ind i stuen ved blot at dreje på en knap. Man kunne tilmed orientere sig i de trykte programmer, hvor aviser og magasiner ikke blot offentliggjorde Statsradiofoniens programmer, men også trykte (dele af) det store europæiske radioudbud. Og selvom Statsradiofonien i høj grad spillede klassisk musik og bragte foredrag og andre folkeoplysende programmer, var der også tid til at spille populærmusik – især transmitteret fra danserestauranter, men også afviklet fra grammofonplader – og til i begrænset omfang at rapportere fra store sportsbegivenheder.

BERLIN OG DE OLYMPISKE LEGE

Måske forestiller man sig, at det var det nazistiske diktatur i Tyskland, der efter magtovertagelsen i 1933 havde fået de olympiske lege til Berlin for at bruge legene som propaganda. Det var det imidlertid ikke, for allerede i 1931 tildelte Den Internationale Olympiske Komité legene til Weimarrepublikkens Berlin. Selvom Nazityskland altså ikke selv hverken havde ansøgt om eller fået tildelt legene, valgte Hitler allerede i midten af marts 1933 (Pfister 2003: 58) at støtte op om legene på trods af, at han oprindeligt ikke brød sig om idéen: Nazisternes racistiske ideologi og politik stod i direkte modsætning til de olympiske idealer om, at der gennem idrætten kunne og skulle udvikles mellemfolkelig forståelse; men i propagandaens tjeneste foregav nazisterne, at de støttede disse idealer. Som da Hitler i epigrafen til organisationskomiteens officielle rapport, der blev udsendt efter legene, hævdede, at:

”Sportslig og ridderlig konkurrence vækker de bedste menneskelige kvaliteter. Den splitter ikke, men forener tværtimod modstanderne i gensidig forståelse og respekt. Den bistår også med at styrke de fredelige bånd mellem nationerne. Måtte den Olympiske Flamme derfor aldrig slukkes.” (Organisationskomitee 1936: 6)

Det hører med til historien, at Hitler – enten under eller lige efter legene – arbejdede på et memorandum. Han mente, at en krig med Sovjetunionen, der ikke deltog i legene, var uundgåelig. Derfor formulerede han to krav: *”1) Den tyske hær skal være klar til indsats om fire år. 2) Den tyske økonomi skal være klar til krig om fire år”* (Hilmes 2016: 111). Så meget for de fredelige bånd mellem nationerne.

Den tyske kontekst

Hitler var 31. januar 1933 blevet rigskansler, og fra slutningen af marts herskede han og nazipartiet (NSDAP) diktatorisk over Tyskland. Iscenesættelsen af legene var total, for det handlede ikke kun om at afvikle et sportsstævne, men også om

indenrigspolitisk at skabe opbakning til og begejstring for Hitler samtidig med, at man viste Tyskland, i særdeleshed Berlin, frem for de tilrejsende turister og pressefolk. Iscenesættelsen var så omfattende, at organisatorerne i propagandaministeriet talte om et *”propagandistisk Gesamtkunstwerk”, hvormed Det Tredje Rige satte sig selv i scene*” (Emmerich 2015: 191).

I Berlins vestlige udkant opførtes det store olympiske stadionkompleks, Reichssportsfeld. Hitler havde skrottet de oprindelige planer og forlangte, at anlægget skulle *”være den tyske ånds storhed værdig”* (Pfister 2003: 58). Det kun 20 år gamle Olympiske Stadion fra 1913, der var bygget til de planlagte 1916-lege, der aldrig blev afholdt pga. 1. verdenskrig, blev revet ned, og det nye blev bygget efter antikt forbillede, men med moderne faciliteter. Hovedstadion kunne rumme 100.000 tilskuere, og i tilknytning til det lå bl.a. svømmestadion med plads til 18.000. Hele anlægget var, som det første i verden, ’født med’ moderne medieteknologi og pressefaciliteter.

Berlin blev pyntet op i anledning af OL, men byen var også blevet ’renset’ og ’frigjort’. Ved en aktion 16. juli 1936 blev 600 romaer og sintier interneret til en nyoprettet lejr i kvarteret Marzahn i den østlige ende af Berlin (Bündniss Kein Vergessen). Siden vedtagelsen af Nürnberglovene i september 1935 havde man bl.a. frataget de tyske jøder – og siden begyndelsen af 1936 også ”sigøjnere” – deres borgerrettigheder (valgbarhed, stemmeret, retten til at bestride offentligt embede), og antisemitisme og anden racisme var således Tysklands officielle og kendte politik. Under legene blev ethvert tegn på antisemitisk propaganda fjernet fra Berlin, og det var fx forbudt for den stærkt antisemitiske avis Der Stürmer at benytte de udhængsskabe, hvor avisens rasende angreb på jøder ellers dagligt blev udstillet. ’Frigørelsen’ bestod i, at byens forlystelsesliv, herunder barer og danserestauranter, der ellers var blevet lagt i stramme tøjler, kunne udfolde sig frit – for en tid (Hilmes 2016).

Alle sejl var sat til for at skabe en begivenhed, der for dem, der var i Berlin, ville være uovertruffen (fx Bonde 2020, Elsborg 2022, Emmerich 2015, Olsen 2022, Pfister 2003). Men man havde også sørget for, at begivenheden kunne følges på afstand via tidens medier – den trykte presse, radioen, ugerevyerne; og for, at det ikke bare blev en begivenhed, der varede 14 dage: Der var masser merchandise, man kunne købe med hjem, og Leni Riefenstahl fik et uhørt højt budget og meget store beføjelser til at optage det, der skulle blive til den todelte ’Olympia’-film, der fik premiere i 1938. Berlin-olympiaden udspillede sig dermed ikke blot over de første uger i august 1936; den fik et årelangt efterliv i medierne – også i Danmark.

Spørgsmålet er, hvad de tyske organisatorer havde gjort for at gøre det muligt, at legene i Berlin blev verdens største mediebegivenhed indtil da?

Medierne i Berlin

Der blev sørget godt for pressefolkene i Berlin – og der var mange af dem. Det anslås, at der var akkrediteret 1800 journalister fra 99 lande, hvortil kom 125 fotografer, der tilsammen leverede 16.000 billeder (Hilmes 2016: 56). Blandt de akkrediterede nyhedsmedier var 15 fra Danmark (Organisationskomitee 1936: 311; DOK: 2). Dem vender jeg tilbage til. Alle større, danske aviser og Statsradiofonien havde journalister i Berlin, der kunne telefonere, telegrafere eller transmittere deres historier hjem til redaktionerne. De kunne også benytte de mange fjernskrivere, der var til pressens disposition, og fotografier kunne sendes fra Berlin vha. billedtelegrafi.

På det Olympiske Stadion var der indrettet pressepladser øverst på den sydlige langside, oven over æreslogen, og også på svømmestadion, der lå i umiddelbar tilknytning til hovedarenaen, var der særlige pladser til pressen. I pressecentret i Schiller Teater på Bismarcks Straße 110 stod alskens teknologisk og anden assistance til rådighed for pressen. Berlingske Tidendes sportsredaktør, Harry Bendixen, der selv var i Berlin, beskrev begejstret forholdene for den skrivende presse i det søndagstillæg, avisen helligede Leni Riefentahls 'Olympia' i anledning af danmarkspremieren på filmens første del i august 1938:

"Den Maade, hvorpaa de tyske Arrangører bidrog til at lette og fremskynde Arbejdet for de ca. 3000 Pressefolk [...] maatte aftvinge næsten lige saa stor Beundring som de bedste præstationer, man saa paa Sportspladserne. [...] Ude i Byen var indrettet et omfattende "Olympia-Presshauptquartier", hvor 100 Skrivemaskiner, rigeligt med Telefonbokse stod til Pressens Raadighed. Her havde hvert Blad sin Postboks, hvor samtlige Resultater og Beretninger pr. Fjernskriver fra de mange Pladser indløb i Dagens Løb. [...] Paa selve Stadion var der 50 Telefonbokse og fordelt paa de andre Anlæg yderligere 100. Der fandtes i alt 30 Fjernskrivere i Virksomhed i direkte Forbindelse med Verdensblade. [...] Ved Telefonboksene var en stor Stab af sprogkyndige, kvindelige Assistenten behjælpelige med at skaffe Forbindelsen med Tokio, København, San Fransisco o.s.v. [...] I alt stod 300 Skrivemaskiner til pressens Raadighed, indrettet til alverdens Sprog. [...]. I selve Press Hauptquartier arbejdede 100 Personer med Hektografering, Fjernskriver, Sortering, Statistik o.s.v." (Bendixen 1938)

Politisk hang den omfattende satsning på mediedækningen naturligvis sammen med, at nazisterne betragtede legene som et propagandaens 'Gesamtkunstwerk'. I dette 'totalkunstværk' spillede tidens nyeste medie, radioen, en afgørende rolle. 1. april 1933 – få måneder efter den nazistiske magtovertagelse – havde ministeren for Folkeoplysning og Propaganda, Joseph Goebbels, overtaget den centrale sty-

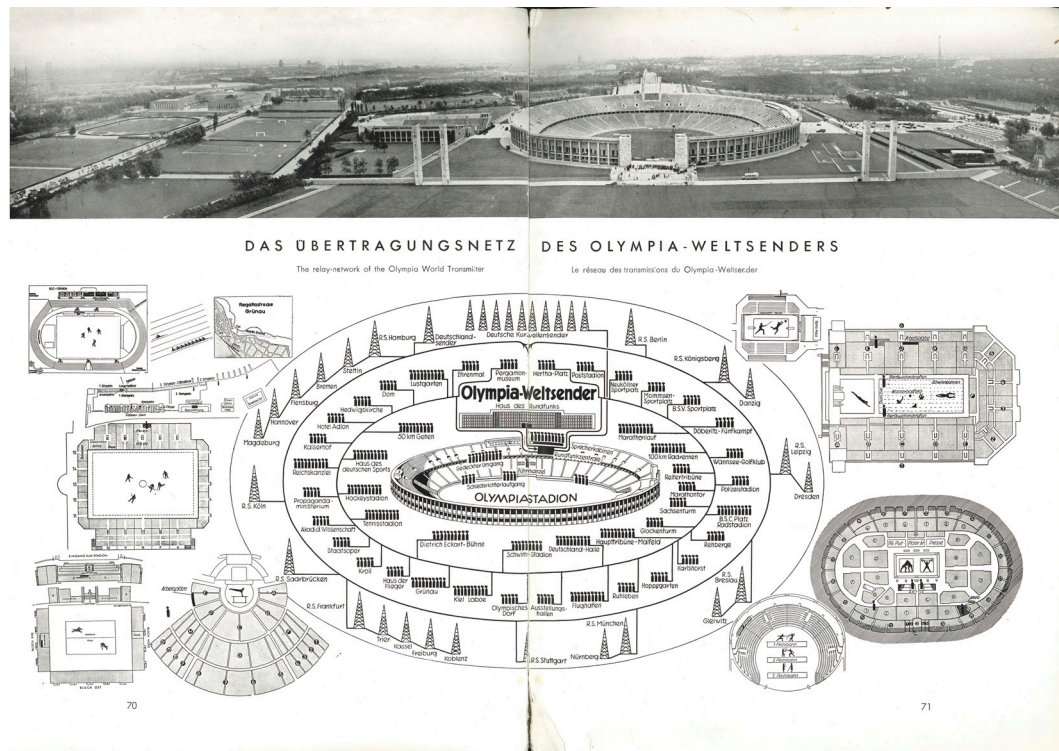
ring af radioen, og alle radiostationer, der nu blev kaldt *Reichssender*, sorterede fremover under ham (Büttner 1965: 54f.).

Nogenlunde samtidig gav han tyske radiofabrikanter ordre om, at de skulle komme med et bud på en billig radio, der kunne finde opstilling i alle tyske hjem. Ved en radioudstilling i begyndelsen af august samme år blev den første model præsenteret for offentligheden. Den kostede halvdelen af, hvad radiomodtagere havde kostet indtil da og fik da også, i forskellige varianter, stor udbredelse. Den første model hed VE 301. VE var en forkortelse for *VolksEmpfänger*, FolkeModtager, og tallet 301 henviste med megaloman selvfølelse til datoen for Hitlers udnævnelse til rigskansler, 30. januar. Der var ingen tvivl om, hvorfor det var så vigtigt for Goebbels at få tyskerne til at købe radioapparater. Han var jo trods alt også propagandaminister.

Radio

Historien om folkemodtageren er relevant i forbindelse med forståelsen af OL i Berlin som mediebegivenhed, fordi den viser, hvor bevidst Goebbels – og andre med ham – fra starten arbejdede med radioen som propagandamedie. Det gjorde han også i forbindelse med OL. Man indhøstede erfaringer med radiodækning og -transmission ved vinter OL, der også blev afholdt i Tyskland, nemlig i Garmisch-Partenkirchen i februar 1936. I midten af maj udtrykte præsidenten for Den Internationale Olympiske Komité, Henri de Baillet-Latour, i et brev til den tyske rigsradio sin store tilfredshed med, at vinterlegene ”for første gang i de olympiske leges historie blev transmitteret radiofonisk til hele verden, som således var i stand til at deltage i de olympiske begivenheder” (optrykt i Reichs-Rundfunk 1936: 56). Han udtrykte ydermere sit håb for, at transmissionerne fra sommerlegene ville blive en succes. Det blev de – og de startede, da man med en mobil enhed dækkede stafetløbet med den olympiske flamme på dens vej fra Olympia til Berlin (Organisationskomitee 1936: 338f.). Selve stafetløbet, der var opfundet til lejligheden, var naturligvis også en del af det propagandistiske ’*Gesamtkunstwerk*’.

Tyske ingeniører udviklede og opstillede flere og stærkere radiosendere, end man havde haft før, så transmissioner kunne sendes verden rundt, og både på det europæiske kontinent og fx i USA, Australien og Japan kunne man modtage senderne både fra vinter- og sommerlegene og distribuere dem videre fra lokale masteanlæg. For danske radiolyttere blev de direkte transmissioner af svømmefinalerne for kvinder de store *live*-begivenheder.

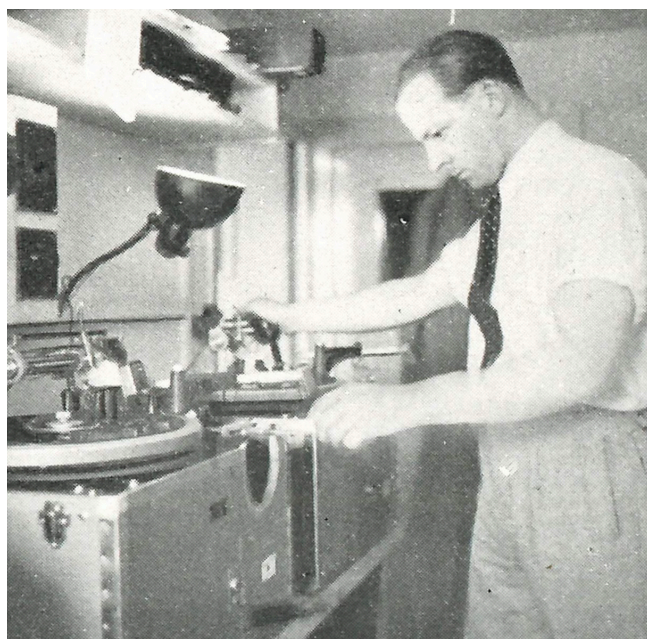
I 1936 udsendte Den Tyske Rigsradio, Reichs-Rundfunk, bogen Olympia-Weltsender, der i tekst og især fotos og grafik dokumenterede den radiotekniske side af legene. Bogen er i A4-størrelse og er ikke kun dokumentation, men også selvros og propaganda. Dobbelttopslaget her viser mikrofonsteder og sendemaster i tilknytning til legenes Übertragungsnetz, dets transmissionsnet (Reichs-Rundfunk 1936: 70f.)

Under æreslogen på det olympiske stadion var der indrettet et kontrolrum, hvorfra man via et 21 meter langt kontrolbord kunne transmittere til i alt 40 lande, dog sådan at man 'kun' kunne sende til 18 europæiske lande og 10 oversøiske territorier samtidig (Rieche 1936; Socolow 2016: 105). Her koordinerede man transmissioner fra selve hovedstadion, men også fra de omkringliggende anlæg som svømmestadion, den olympiske landsby, rostadion i Grünau sydøst for Berlin, sejlsportsområdet i Kiel, Berlins centrum m.m. I alt var der 320 faste mikrofonsteder, heraf 15 på det svømmestadion, hvorfra Gunnar Hansen skulle komme til at rapportere om de danske svømmers finaler. Nogle transmissioner var direkte, andre blev optaget på voksplader, der gjorde det muligt for den enkelte reporter "at fastholde sine beretninger fra sportsbegivenheden fra den direkte, umiddelbare oplevelse" (Rieche 1936), som overingeniør Rieche formulerede det i en opsummerende artikel, hvor han viste stor forståelse for betydningen af det, man i dag ville kalde *liveness*: formidlingen til lytterne af stemningen og spændingen i forbindelse med fx sportsbegivenheder. Samtlige optagelser blev samlet i radioens arkiv, hvor de stod til rådighed for de mange radioreportere (Rürup 1996: 174). Senere kunne pladerne afspilles, og lyden transmitteres til reporterens hjemland, efter at signalet, ligesom tilfældet var med de direkte transmissioner, havde været en elektronisk tur rundt

om Haus des Rundfunks og Funkturm, radiotårnet, i nærheden. Som om det ikke var nok, at der var bølgelængder til de udenlandske radiofonier, sendte tyskerne selv radio til det meste af verden på fem sprog: tysk, engelsk, spansk, portugisisk og hollandsk (Radioen og Olympiaden, 1936). Der blev sendt i alt 3000 rapporter fra udenlandske journalister og optaget 12.000 plader (Rieche 1936) i denne omfattende, radiofoniske operation.

Der skæres voksplader, som siden kan afspilles og transmitteres til fx Danmark (Reichs-Rundfunk 1936: 83)

Transmissionerne til udlandet foregik fra den stærkt opgraderede station i Zeesen sydøst for Berlin. Reporterne på de forskellige stadioner anvendte nyudviklede mikrofoner, der forbedrede lyd kvaliteten og udelukkede baggrundslyde fra publikum, men *”for at være i stand til at give den naturlige baggrundslyd, der er så nødvendig for det generelle indtryk, blev der forskellige steder på Det Olympiske Stadion også installeret særlige mikrofo-*

ner til denne støj” (Organisationskomitee 1936: 346). I kontrolrummet mixede man så lydene sammen, hvilket aldrig var blevet gjort før (Socolow 2016: 107), men som blev standard for sportstransmissioner siden. For blot at nævne et enkelt eksempel var der mikrofoner til baggrundslyd på svømmestadion *”især ved udspringstårnet og ved kanten af bassinet”* (Organisationskomitee 1936: 346f). Dermed ønskede man at give udsendelsen *”the proper aquatic atmosphere”*, den rette vand-atmosfære (op.cit.: 345). Igen et eksempel på forståelse af betydningen af *liveness*.

Alt dette stillede tyskerne gratis til rådighed. De *”tilbød gratis teknisk, ingeniørmæssig, administrativ og logistisk assistance”* (Socolow 2016: 10).

Ingen af de referater fra De Olympiske Lege, der blev sendt i radioen hver aften i perioden 1.-16. august 1936 er bevaret, og der findes kun den sidste bid af Gunnar Hansens direkte reportage fra finalen i damernes 400 m fri, hvor Ragnhild Hveger deltog (fx Ringsted Radiomuseum). Ud over kort at beskrive vejret og i et enkelt tilfælde at berette om de danske tilskueres reaktioner, fokuserer Hansen på begivenhederne i bassinet. Tempoet er roligt til at begynde med, men i dækningen af de sidste 75 meter stiger både dét og intensiteten – og han siger ”nu” 20 gange på de 2 minutter og 18 sekunder, klippet dækker.

Per Jauert hævder i Dansk Mediehistorie, at Gunnar Hansen ”fik det folkekære kælenavn Gunnar ’Nu’” (Jauert 1997: 202) i forbindelse med transmissionerne fra OL i London i 1948. Selv hævdede Gunnar Hansen, at det foregik i tilknytning til OL i Berlin (Lørdagshjørnet, 1979). Det kan være rigtigt, men navnet optræder første gang i danske aviser i efteråret 1938. Det sker i en annonce for et arrangement i Cirkusbygningen i København 8. oktober 1938. Omkring 1940 synes tilnavnet at være blevet almindeligt udbredt, i hvert fald i aviserne. I Demokraten fra Århus brokkede signaturen o’peder sig tilmed over ”den Gunnar Hansen’ske Talemølle” og dens ”nu, nu, nu, nu, nu, nu ...!” og foreslog, at man forsøgte sig med eksperter som kommentatorer i stedet (18. marts 1940).

Lyden i Berlin

Ikke kun radiolyttere verden over kunne høre resultaterne af den teknologiske kæmpesatsning; også tilskuerne på stadion var der tænkt på. Telefunken udviklede nye stadionhøjtalere, der blev placeret med nøje afstemte mellemrum, således at stadionpublikum – både udendørs på stadion og i tilstødende uden- og indendørs publikumsområder – kunne få den bedst mulige lyd, så vidt muligt uden ekko. Mange højtalere var fritstående, andre var indbyggede i lofter og vægge. Også inde i Berlin, fjernt fra stadion, blev der opstillet højtalere, så de mange uden- og indenlandske olympiadeturister udendørs kunne følge med i begivenhederne, fx på byens hovedstrøg, Unter den Linden og Kurfürstendamm, og på den centrale plads i magtens Berlin, Wilhelmsplatz, hvor både Goebbels’ Propagandaministerium og Hitlers nybyggede Rigskancelli havde adresse.

Model af Telefunktens højttaler- og mikrofonopstillingerne på det Olympiske Stadion. Teksten i baggrunden oplyser, at der var opstillet henved 200 højttalere og 100 mikrofonsteder. Mikrofonerne kunne af- og påmonteres efter behov, så de fx ikke stod i vejen for idrætsudøverne. Nogle af dem var til tale, andre til optagelse af baggrundslyden fra stadion (foto fra Stiftung Deutsches Technikmuseum Berlin).

Fjernsyn

De mange timers fjernsyn, der blev transmitteret fra OL i '36, nåede i hovedsagen kun ud lokalt i Berlin, og fjernsyn var dermed ikke en del af det danske medielandskab i forbindelse med legene. Det blev det først så småt 15 år og en verdenskrig senere, og der gik yderligere et lille årti, før danskere i forbindelse med OL i Rom i 1960 via Eurovisionen kunne modtage direkte tv-billeder fra olympiske lege; noget tidens tv-producenter og -forhandlere ikke lod gå upåagtet hen. Ikke desto mindre er det relevant her at omtale de fjernsynseksperimenter, der foregik der i august 1936, for de demonstrerer, hvor stor vægt de tyske arrangører lagde på at demonstrere Tysklands teknologiske innovationskraft³.

Den største del af den tyske elektronikindustri var koncentreret i Berlin, der "var enestående i sin betydning for udviklingen af fjernsyn i verden" (Bruch 1969: 96), som en af de ledende ingeniører og opfindere fra perioden erindrede det i slutningen af 1960'erne.

³ Dertil kommer, at det på baggrund af den eksisterende litteratur er vanskeligt at danne sig et systematisk overblik som det, jeg her forsøger at fremstille, over disse tv-eksperimenter.

Så kunne man ikke sikre sig billet til de meget populære stadion-oplevelser, eller ville man ikke nøjes med lyddækningen af legene, kunne man holde sig orienteret i en af de *Fernsehstuben*, postvæsenet havde indrettet, og hvor der kunne være omkring 30-40 tilskuere ad gangen. Der havde regelmæssigt været sendt fjernsyn til Berlin-området fra midten af marts 1935, typisk to timer dagligt, og som en bemærkelsesværdig markering af, hvad nazisternes tanker med fjernsyn var, sorterede det nye medie under to separate ministerier: Post- og Luftfartsministerierne. Nok kunne fjernsyn opfattes som kommunikation og derfor høre under Postministeriet, men det kunne også tænkes som en nyskabende militærteknologi og derfor høre under Luftfartsministeriet, hvis chef var Herman Göring.⁴

Fra kameraer på stadion blev signalet via en forstærkerstation under stadion gennem kabel sendt til radiohuset og derfra, stadig via kabel, videre til Funkturm (radiotårnet) i Witzleben, der lå – og ligger – i nærheden. Herfra sendtes billed- og lydsignaler som ultrakortbølger rundt i Berlin og omegn. Billed-kortbølger opfører sig lidt ligesom lys,

”da de forplanter sig temmelig retlinet, og ikke som radiobølgerne følger jordoverfladens krumninger. Derfor strækker en ultrakortbølgesenders rækkevidde sig ikke meget ud over en vis omkreds, nemlig synsfeltet fra senderens antennespids.” (Telefunken 1936: 13)

Billederne blev optaget, sendt og afspillet med 180 vandrette linjer. Det gav noget flimder, og til sammenligning tilsluttede Danmark sig allerede på et møde i sommeren 1949 sammen med en række andre europæiske lande en standard på 625 linjer (Hansen 2021: 7). Uden at kommentere kvaliteten fortalte Politikens udsendte, journalisten Den Gyldenblonde (Povl Sabroe), at han i en *Fjernsynsbiograf* havde overværet hammerkast på posthuset i Goethestraße (5. august 1936), nr. 2-3.

Man sendte otte timer om dagen, og den officielle rapport fra legene anfører, at *”i følge en nøjagtig optælling var der i alt 162.228”* (Organisationskomitee 1936: 343), der så OL i fjernsynsbiograferne. Ikke alt var direkte transmissioner, og kameraerne var så relativt lyssvage, at de fungerede bedst i fuld sol – og det var tit overskyet i de 14 dage, legene varede. Man eksperimenterede med tre forskellige elektroniske kameraer. Hertil kom anvendelsen af en proces, der har været kendt nogle år, den såkaldte *Zwischenfilmverfahren* (en ’mellemlimproces’), hvor man

⁴ Således udviklede tyske forskere under 2. verdenskrig et kamera til brug for rekognoscering fra luften, ligesom de – forgæves – arbejdede på at udvikle fjernstyrede bomber, der var udstyret med kameraer, så de kunne dirigeres mod målet (planche på Stiftung Deutsches Technikmuseum Berlin). Den tyske mediehistoriker Friedrich Kittler insisterede i sit forfatterskab på den tætte forbindelse mellem medier og krig og hævdede i en markant spidsformulering, at krig er mediernes a priori (Kittler 2002: 251), deres nødvendige forudsætning (jf. Lauridsen 2021).

optog begivenhederne på film, der blev fremkaldt, fikseret og tørret på stedet og med en forsinkelse på 85 sekunder kunne videretransmitteres elektronisk.

Olympia-Fernseh-Uebertragungen
bis 16. August täglich von 10—12, 15—19 und abends 20—22 Uhr

Uebertragungen werden unmittelbar von den Kampfstätten durch fünf neue Bildfänger durchgeführt und zwar Fußball, Handball, Reiten, Schwimmen, Wasserball, Hoken, Fechten, Vorführungen der Dietrich-Eckart-Bühne und Ausschnitte von den Groß-Veranstaltungen im Stadion

Kostenlose Eintrittskarten an den Schaltern der Reichspost, bei der Gaufunkstelle, den Kreisfunkstellen und im Haus des Rundfunks

Groß-Fernsehstellen
mit Fernsehbildern 100×120 cm:
Reichspostministerium, Leipziger: **Ecke Mauerstr.**
Postamt 21, Turmstraße 23
und in der Ausstellung
„Deutschland“ auf dem Messengelände

Fernseh-Stuben in allen Stadtteilen

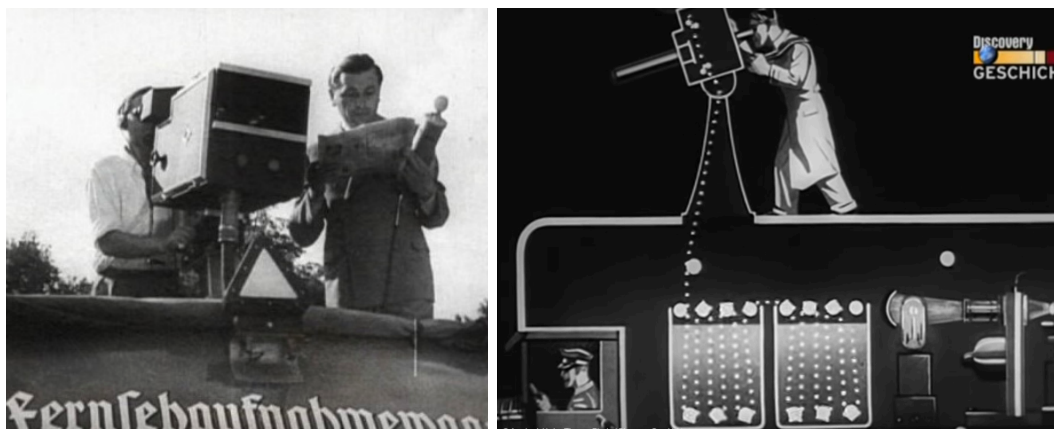
Westen: Potsdamer Straße 72a, Geisbergstraße 7, Belle-Alliance-Straße 81. — **Charlottenburg:** Berliner Straße 62, Goethestraße 2—3, Haus des Rundfunks, Mafuren-Allee. — **Salensee:** Aurfürstendamm 135. — **Schöneberg:** Hauptstraße 27. — **Friedenau:** Schmargendorfer Straße 27—28. — **Wilmersdorf:** Falzburger Straße 42. — **Schmargendorf:** Reichenhaller Straße 4. — **Steglitz:** Bergstr. 1. — **Norden:** Artilleriestraße 10, Müllerstraße 146—147, Palisadenstraße 90. — **Siemensstadt:** Wehnelt-Steig 12. — **Spandau:** Potsdamer Straße 52—53. — **Reinickendorf-West:** Berliner Straße 99—100. — **Pankow:** Bollantstraße 134. — **Osten:** **Treptow:** Neue Krug-Allee 2. — **Weißensee:** Charlottenburger Straße 140. — **Lichtenberg:** Dottistraße 12. — **Süden:** Neutölln: Richardstr. 119. — **Tempelhof:** Berliner Str. 134—135. — **Potsdam:** Am Kanal 16 (Reichspost-Gebäude).

Dem Montag, den 17. August, ab werden die für die Olympischen Spiele besonders eingerichteten Fernsehstellen voraussichtlich geschlossen, und es bleiben nur folgende **Fernseh-Stuben von 20 bis 22 Uhr** geöffnet, die das übliche Fernseh-Programm vom Paul-Niplow-Sender empfangen:

Westen: Geisbergstraße 7. — **Charlottenburg:** Berliner Straße 62, Haus des Rundfunks, Mafuren-Allee. — **Schöneberg:** Hauptstraße 27. — **Steglitz:** Bergstraße 1. — **Norden:** Artilleriestraße 10. — **Reinickendorf-West:** Berliner Straße 99—100. — **Pankow:** Bollantstraße 134. — **Lichtenberg:** Dottistraße 12. — **Neutölln:** Richardstraße 119. — **Potsdam:** Am Kanal 16 (im Gebäude der Reichspost).

Der blev dagligt sendt fjernsyn fra legene fra 10-12, 15-19 og 20-22 fra OL's start 1. august til afslutningen 16. august. De gratis billetter kunne bl.a. afhentes på posthuse og i Haus des Rundfunks. Tre steder kunne man se transmissionerne på storskærm på 100x120 cm, hvorpå billederne blev projiceret; i de øvrige 25 fjernsynsstuer i Berlin-området måtte man 'nøjes' med den lille skærm på 18x22 cm. Det samme gjaldt i de to Fernsehstuben i Leipzig, hvortil signalerne nåede via kabel. Efter legenes afslutning lukkede man de "de fjernsynssteder, der var blevet indrettet særligt til De Olympiske Lege", hvorefter der var 11 steder tilbage, hvor berlinerne i lighed med tidligere kunne se fjernsyn kl. 20-22 (illustrationen stammer fra Rürup 1996: 176). Det var også muligt for de idrætsudøvere, der boede i den olympiske landsby at følge konkurrencerne i fjernsynet (Bruch 1969: 14f).

Forsinkelsen var en mindre ulempe, men til gengæld var teknologien, der var installeret i en varevogn, mobil, og kameraerne kunne optage under dårligere lysforhold end de tre forskellige typer elektroniske fjernsynskameraer, der var i funktion ved legene, og som leverede direkte billeder uden at bruge film som mellemstation. Det ene var af amerikansk opfindelse, det såkaldte Farnsworth-kamera, mens de to andre var tyske. Det mindste af dem opererede fra svømmestadion, mens det mest bemærkelsesværdige, *die Fernsehkanone* (fjernsynskanonen), som det blev kaldt, stod særdeles synligt på hovedstadion (jf. Bruch 1969: 114).

Mobil fjernsynsvogn med kamera monteret ovenpå (IMCDB 2016). Filmen blev fremkaldt, fikseret og tørret i et anlæg inde i vognen, hvorefter billederne kunne transmitteres elektronisk 85 sekunder efter, de var blevet taget (Runner).

Det var dét kamera, der under åbningshøjtidelighederne bl.a. viste luftskibet Hindenburg, der, som en af kamerafolkene beskrev det, ”kredsede majestætisk” (Deutsches Fernsehmuseum) over stadion.⁵

Tabel 1

Kamera	Operatør	Placering	Antal transmissioner	Antal timer anvendt
Farnworth	Fernseh A.G.	Olympia Stadion, 1.-10., 14.-16.8 Dietrich Eckart Teater, 1.-12.8	15	51
Ikonoskop	Telefunken A.G.	Olympia Stadion, 1.-16.8	24	29
Ikonoskop	Deutsche Post	Svømmestadion, 1.-16.8	26	24
Zwischenfilmverfahren	Deutsche Post	Maratontor, 1.-16.8	32	34

Der var fire fjernsynskameraer i brug under OL i Berlin i 1936. I alt blev der sendt 138 timers fjernsyn fra 175 konkurrencer. Oven i dem kom transmissioner fra åbnings- og afslutningsceremonierne (egen tilvirkning efter data i den officielle rapport fra organisationskomiteen (Organisationskomitee 1936: 343)). Dietrich Eckart Teater kendes i dag som Waldbühne og er et udendørs amfiteater, der blev bygget som en del af det samlede olympiske område, Reichssportsfeld. Maratontor er den vestlige åbning på hovedstadion. Her brændte den olympiske ild.

Fjernsynskanonen havde som det eneste af kameraerne udskiftelige objektiver på hhv. 250, 900 og 1600 mm, der kunne operere ned til en blændeåbning på F:5. Det var placeret nogenlunde under Førerlogen, og superteleobjektivet på de 1600 mm kunne bruges til optagelser af begivenheder, der foregik op til 100 meter væk.

⁵ Det er tankevækkende, at Hindenburg ikke er med i Leni Riefenstahls film fra legene. Det kunne hænge sammen med, at luftskibet brød i brand ved en skæbnsvanger landing i New Jersey 6. maj 1937, og 36 mennesker omkom. Riefenstahls film havde først premiere i april '38, så der var tid nok til at fravælge evt. optagelser af det.

Dette objektiv vejede 45 kilo, var 400 mm i diameter, og var dét, der gav kameraet dets kælenavn, for det var 2,2 meter langt, når teleoptikken var monteret. Det tog under to minutter at skifte optik (Telefunken 1936).

OL i Berlin var et forsøgslaboratorium for udsendelsen af direkte tv.

OL I DET DANSKE MEDIELANDSKAB

I Danmark kunne ingen se fjernsynsudsendelserne fra Berlin. Til gengæld havde danskerne masser af andre muligheder for at følge med i de olympiske lege i det, måske overraskende brede spektrum, der eksisterede. En stor del af den mediedækning, danskerne havde mulighed for at følge, var resultatet af den voldsomme teknologiske satsning, tyskerne – i propagandaens tjeneste – havde foretaget.

Trykte medier

Vender vi os mod de trykte medier, er det først og fremmest karakteristisk for deres dækning af OL i Berlin, at den var særdeles omfattende sammenlignet med tidligere. Som nævnt var Danmark blevet tildelt 15 pressekort. Et topersoners udvalg under "Den danske Presses Fællesraad" fordelte kortene og ser ud til at have ønsket ikke kun at begunstige hovedstadspressen, ligesom hensynet til det såkaldte fire-bladssystem må have spillet ind i fordelingen. Hovedstadsaviserne fik deres del, men også aviser i Aalborg⁶, Randers og Hillerød fik et af de 15 kort. Næsten alle aviserne var i større eller mindre grad knyttet til partierne Venstre, Konservative og Radikale Venstre og til disse partiers pressetjenester. Sidstnævnte sikrede, at også de lokale aviser, der var tilknyttet partierne, fik stof om legene. Det kan undre, at Arbejderbevægelsens presse, som Jørn Hansen rigtigt bemærker (Hansen 1993: 134), ingen kort fik. Socialdemokratiet var trods alt landets suverænt største parti og havde fået 46 % af stemmerne ved folketingsvalget i 1935; men partiet var kritisk over for Nazityskland samtidig med, at det sad på statsministerposten og "*måtte tage hensyn til angsten for Tyskland*" (Hansen 1993: 137). Det var formentlig derfor, at den toneangivende partiavis, den københavnske Social-Demokraten, gik på to ben i forhold til legene. I avisens leder kunne man således på OL's åbningsdag læse, at avisen ikke havde "*ønsket at lade sig repræsentere i Berlin*" (1. august 1936) samtidig med, at man lovede at holde læserne "*fuldt underrettet om, hvad der sker i Berlin i de kommende to uger*". Og det gjorde man i stort omfang, bl.a. med rapporter fra en "*særlig Korrespondent*", der skrev fra Berlin under signaturen X'et. Der var da også en socialdemokratisk journalist blandt dem, der fik tildelt et olympisk pressekort, nemlig "*Redaktør Robert Eddy, Hillerød*", som der stod i meddelelsen om tilde-

6 Både Aalborg Amtstidende og Aalborg Stiftstidende fik et af de 15 olympiske pressekort (DOK: 2). Jørn Hansens gengivelse af listen tæller kun 14 modtagere: Aalborg Amtstidende er røget ud (1993: 134).

lingen (DOK: 2). Hvad der ikke stod var, at Eddy var redaktør for Nordsjællands Social-Demokrat (Søllinge & Thorsen 1991: 278), så det *kan* have været ham, der var den særlige korrespondent bag det mystiske X. Under alle omstændigheder var der uofficielt en repræsentant for den socialdemokratiske presse med pressekort i Berlin.

Aviserne dækkede legene i et væld af journalistiske genrer. I dagspressen fandt man såvel de aktuelle, resultatformidlende og nyhedsorienterede artikler, hvor det nationale perspektiv og ikke mindst alskens beretninger om de medaljevindende svømmere fyldte meget, som mere subjektive og stemningsprægede beretninger fra byen Berlin og (idræts-)politiske kommentarer. Ligesom i dag ryddede aviserne forsiden, når danske idrætsudøvere skulle i afgørende konkurrencer, når konkurrencerne var overstået – og ikke mindst, da OL-deltagerne vendte hjem. Inde i aviserne var der, igen i stil med hvad vi kender i dag, resultatoversigter og reportager fra konkurrencerne og fra Berlin i det hele taget. Både Hansen (1993) og Sørensen (2019) konkluderer, at de fleste aviser var yderst positivt stemte over for legene, selvom *”det propagandistiske ærindes synlighed kaldte på ironiserende og syrlige kommentarer fra korrespondenterne”*, som Sørensen konkluderer (2019: 127).

Det var dog ikke alle aviserne, der var lige velvilligt indstillede over for legene. Danmarks Kommunistiske Partis avis, Arbejderbladet, kaldte dem for *”Hitler-Olympiaden”* og skrev, at det primære ved legene ikke var det idrætslige, men det politiske, ligesom man mente, at de ville blive brugt som *”et Agitationsmiddel for en Styreform, der vil indføre den mørkeste Middelalder igen”* (16. juli 1936). De socialdemokratiske aviser var også kritiske. Fredericia Social-Demokrat brugte således også udtrykket *”Hitler-Olympiaden”* og mente, med baggrund i den viden, man faktisk havde om antisemitisme og politisk forfølgelse i Tyskland, at den *”stred mod den olympiske idé”*, og at legene ville blive *”den største Reklame for Hagekorset og for Hitler, der endnu har fundet Sted”* (31. juli 1936). Det blev de – nok også, fordi de socialdemokratiske aviser rapporterede ganske fyldigt fra dem.

De danske medaljetagere i medierne

Seks danskere vendte hjem med medalje fra OL i Berlin. Der var bronzemedaljer til bokseren Gerhard Petersen, military-rytteren Hans Lunding og svømmeren Inge Sørensen, mens roerne i toer uden styrmand, Harry Larsen og Richard Olsen, og svømmeren Ragnhild Hveger vandt sølv.

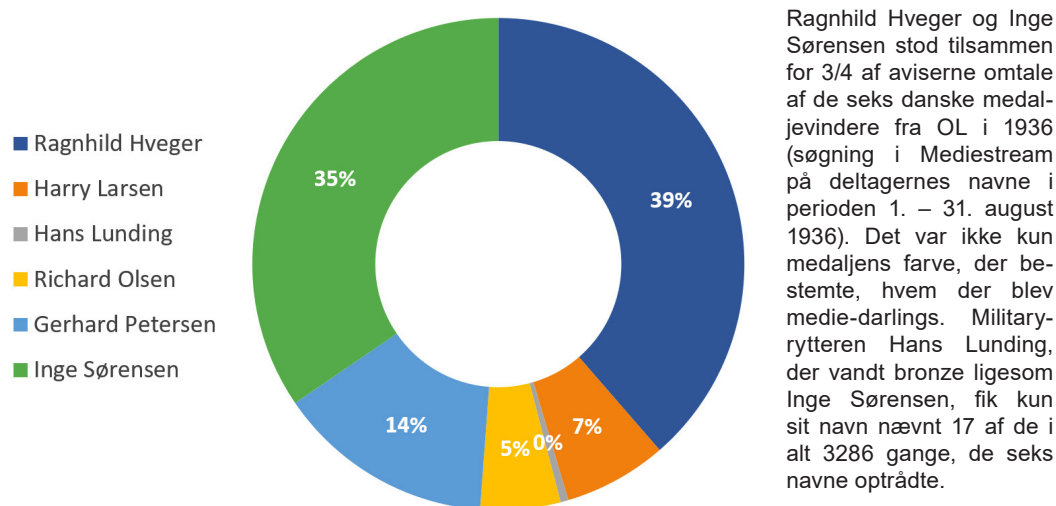
Pressen interesserede sig imidlertid – både før, under og efter legene – ikke lige meget for alle de danske olympiadedeltagere. Mest fokus var der på de to svømmere, ”svømmepigerne”, Ragnhild Hveger og Inge Sørensen. Det var dem, der ryddede forsiderne; dem, der fyldte på sportssiderne og på andre af avisernes sider; dem, blev arrangeret storstilede festligheder for, da de ankom til København; dem, der fik særtransport fra København: Inge Sørensen blev sejlet fra Sydhavnen til

Skovshoved ombord på en båd, Politiken havde lejet til formålet, mens Ragnhild Hveger kørte hjem til Helsingør med særtog med sin far, der var lokomotivfører, i styrehuset. Det var også dem, der blev indspillet en lille nyhedsfilm om til biografernes ugerevy, og dem, der blev skrevet sange til.

Da de vendte hjem, var de med det samme tog som de to sølvmedaljevindende roere fra Sorø; men det var svømmepigerne, københavnernes var kommet for at se og hylde. Så roerne blev siddende i toget under den kaotiske modtagelse på Enghavevejens Station, hvor 30.000 københavnere *"sprængte alle Afspærringer"* (Politiken, 18. august 1936) for at hylde Ragnhild Hveger og Inge Sørensen. Roerne fortsatte videre til Hovedbanen, hvorfra de kørte hjem til Sorø (Thisted Amtsavis, 18. august 1936) og en mindre, lokal modtagelse dagen efter; modtagelsen blev nævnt kort i hovedstadspressen og transmitteret i Statsradiofonien, men den blev dækket mest intenst i lokalaviser. Bokseren Gerhard Petersen blev i København fejret ved et boksestævne i Idrætshuset 19. august og siden i hjembyen Esbjerg, mens military-rytteren, kaptajnløjtnant Hans Lunding, blev hyldet ved et stævne på Galopbanen i Klampenborg 23. august, men det var ikke noget, der blev skrevet meget om i aviserne.

Svømmepigerne var og blev mediernes OL-vindere. Som der lakonisk stod i Demokraten i Århus dagen efter hjemkomsten: *"De to Sorø-Roere [...] blev glemt af København. Man interesserede sig kun for de to Smaapiger"*.

Figur 2: Medaljevinderne i aviserne august 1936

Ugebladene, der havde en noget længere produktionstid end aviserne, afstod fra nyhedsreportagen, men fulgte i mindre omfang op på især fortællingerne om svømmepigerne; især var det dog karakteristisk for netop ugebladene, at de fx via forsideil-

Illustrationer formidlede glæden ved friluftsliv og badelivet (Heisz 2014: 72-79). Således bragte Illustreret Familiejournal et otte sideres Olympiadetillæg i juli '36: Det havde en tegning af en lyshåret, kvindelig atlet på forsiden (nr. 30, 21. juli 1936). Tre numre senere var der på forsiden en tegning af en "Lille Svømmerske" (nr. 33, 11. august 1936). Hjemmet bragte ikke Olympiade-stof, og der var meget lidt i Ude og Hjemme.

Illustreret Familie-Journal udgav et særligt Olympiade-nummer med et otte-siders tillæg og havde også i august et billede af en sportskvinde, en "Lille Svømmerske" på forsiden.

Sangene

I løbet af den direkte reportage fra Inge Sørensen finaleheat 11. august om eftermiddagen, fandt Gunnar Hansen angiveligt på det kælenavn, der kom til at følge hende siden: Lille henrivende Inge. Kælenavnet kom godt fra start, for mindre end tre døgn efter konkurrencen udsendte Boesens Forlag 14. august noderne til sangen 'Lille henrivende Inge'. Aviserne rapporterede, at revyforfatteren Carl Viggo Meincke havde skrevet teksten om tirsdagen, at Willy Kjerulf, der også slog sine folder i revyens verden, komponerede melodien om onsdagen, hvorefter den blev sat op, trykt og var klar i butikkerne om fredagen. Om lørdagen blev den ved to lejligheder spillet live i radioen. Det blev den også i ugerne, der fulgte.⁷

⁷ En søgning i radio-/tv-databasen larm.fm. fortæller, at 'Lille henrivende Inge' blev spillet i radioen fem gange i perioden fra hjemkomsten til 31. august 1936. Sangen om Du lille, kække Ragnhild blev spillet en enkelt gang i samme periode.

Pladeselskaber var allerede interesserede i af indspille sangen, inden noderne var på gaden, og den udkom da også på plade i løbet af et par dage (Isefjordsposten 20. august 1936). Den hast, hvormed sangen blev komponeret, forfattet, produceret og distribueret, gjorde, at den også blev spillet ved det velkomststævne, der i tilknytning til Hvegers og Sørensens hjemkomst blev afholdt på badeanstalten Sønderstrand, der lå ca. der, hvor Sjællandsbroen i dag forbinder Københavns Sydhavn med Amager:

”Kai Ewans orkester spillede ’Der er et yndigt Land’ for straks efter at slaa over i ’Lille henrivende Inge’; i andet Vers lavede Refrænsangeren Teksten om til ’Lille henrivende Ragnhild’, og tredje Vers gjaldt begge” (Politiken 18. august 1936).

Børge Lundgaard og Knud Pfeiffers ’Du lille, kække Ragnhild’ udkom formentlig en uge eller to efter ’Lille henrivende Inge’ og blev første gang spillet i radioen 29. august (Iarm.fm); men allerede, da Ragnhild Hveger blev fejret ved hjemkomsten til Helsingør, var der skrevet en sang til lejligheden. Berlingske Tidende kaldte godt nok sangen for en *”Rædselshyldest”* (18. august 1936), men den lokale Helsingør Avis var anderledes positivt stemt og skrev, at den blev sunget under *”stort Bifald”* og *”i høj grad [medvirkede] til at gøre Festen både hyggelig og morsom”* (18. august 1936).

Radio

Der havde været lidt sport i radioen før OL i 1936 – både sportsresultater og direkte transmissioner fra ind- og udland. Finalen i den engelske pokalfinale i fodbold på Wembley havde allerede fra 1927 tiltrukket sig Statsradiofonis interesse (Iarm.fm). I slutningen af 1920’erne retransmitterede man i et par år den engelske reportage fra denne begivenhed, ligesom man i juni 1927 fra Idrætsparken i København sendte næsten to timers *”Referat af den hollandsk-danske Landskamp i Fodbold”* (Iarm.fm., 12. juni 1927). I 30’erne nøjedes man dog med kortere referater af og meddelelser om fx landskampes resultater umiddelbart efter, de var færdigspillet.

Legene i Berlin var, som nævnt, de første af sin slags, der blev radiotransmitteret til danske lyttere – og til lyttere i hele verden for den sags skyld. Resultater fra legene i 1932 i Los Angeles kan være blevet nævnt i de pressemeddelelser, der dengang dagligt blev læst op kl. 19 og ved 22-tiden, men der blev ikke sendt direkte fra USA til Danmark, ligesom der heller ikke var transmitteret fra Legene i Amsterdam i 1928. Og da Legene i 1924 blev afholdt i Paris, var Statsradiofonien endnu ikke blevet grundlagt. Det blev den først i 1925.

Statsradiofonien var med i Berlin: Den udsendte medarbejder hed Gunnar Han-

sen (jf. Bonde & Madsen 2008). Han debuterede som radioreporter 23. december 1935 (Hansen 1944: 8f.), men hans vigtigste job i æteren havde i tiden derefter været som oplæser af "Noteringsudsendelserne" i radioen (Hvem Hvad Hvor 1937: 230); en selvstændig udsendelse på fem minutter, der blev sendt hver eftermiddag ved halvsektiden. Der var langt fra den knastørre oplæsning af valutakurser og slutpriser på varer som korn, kød og grøntsager på landets engrosmarkeder til de begejstrede, direkte rapporter, han skulle komme til at levere fra OL.

Gunnar Hansen havde ingen politiske betænkeligheder ved at dække legene fra Berlin. I en portrætudsendelse på Danmarks Radio sagde han i 1983:

"Jeg tænkte kun idrætsligt – og idræt var det afgørende [...] Alt fungerede jo fortræffeligt. Der var jo en ro og en orden og en disciplin, som var enestående, og enhver idrætsudøver tog fra Berlin med gode ord omkring selve arrangementet" (DR2 2008).

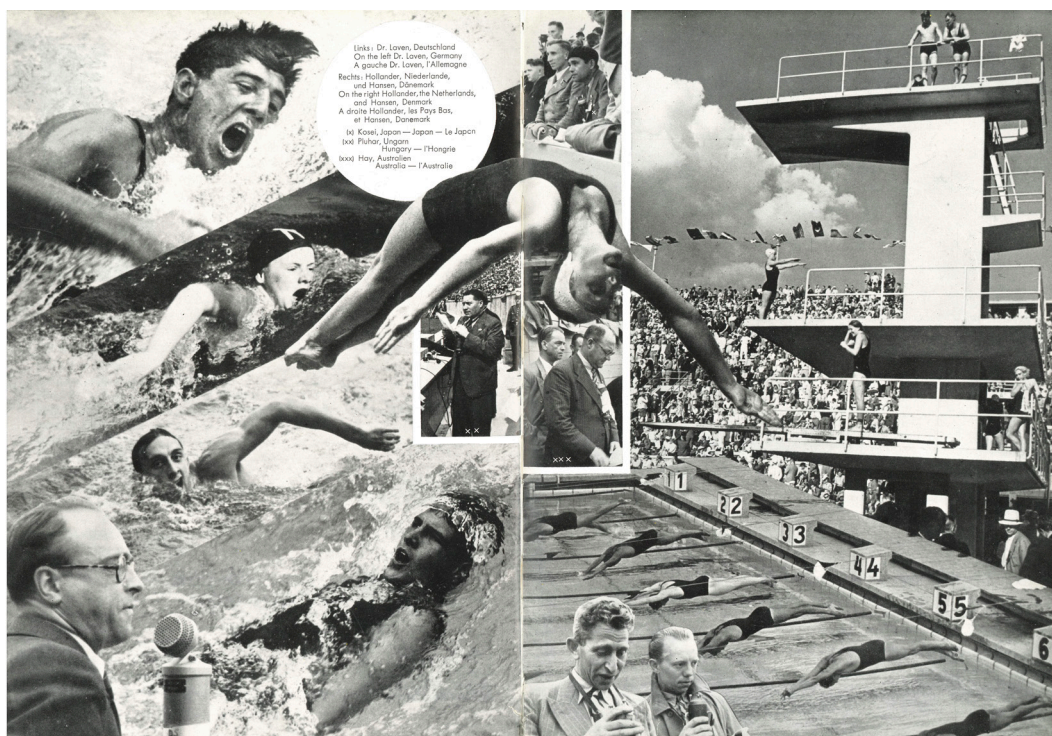
Da Gunnar Hansen var kommet til Berlin, gik det, som han fortalte i flere næsten enslydende interviewsvar mange år senere, "løs i 14 begivenhedsrige dage, hvor der var nok at øse af for en journalist, der havde øjne og øre åbne. Det var 14 spændende dage, dejlige dage, oplevelsesrige dage" (Lørdagshjørnet 1979).

I Gunnar Hansens overvejende anekdotiske erindringsbog fra 1944, 'Med Menesker og Mikrofon', fyldte omtalen af legene ikke meget. Den handlede mest om optakten til hans "første store Radiotransmission" (Hansen 1944: 57), livereportagen fra finalen i 200 m brystsvømning, hvor den 12-årige Inge Sørensen vandt bronze.

Han fortæller, ærgerligt nok, ikke om, hvordan arbejdet som radiojournalist ved legene ellers foregik, men han beskriver, hvordan man lavede sportsreportager i årene efter OL. Statsradiofonien havde en såkaldt *radiovogn*, der var udstyret med optageudstyr, hvormed man på stedet indspillede – eller 'skar', som man kaldte det – reportagen på voksplader, der så fysisk blev transporteret til studiet (Hansen 1944: 44). Man kunne også indtelefonere sin reportage fra et sted fjernt fra studiet, hvor den så blev skåret på en voksplade for at blive afspillet senere.

Endelig kunne man naturligvis læse en reportage eller et referat af nogle begivenheder op foran en mikrofon i et radiostudie; men dermed mistede man øjeblikkets og stemningens intensitet, der i Berlin '36 blev en del af den danske sportsreportage.

Gunnar Hansen var aldrig blevet til Gunnar *Nu* Hansen, hvis han blot havde skullet læse en nedskrevet reportage op: Den spontane, improviserede *liveness* var ny i en tid, hvor tale i radioen typisk blev læst op efter manuskript, og den blev central for dækningen af sport i eftertiden.

Gunnar Hansen figurerede i den officielle, tyske udgivelse om radiodækningen af OL i 1936 (Olympia Welt-Sender 1936: 92-93). Ganske passende for et dansk perspektiv indtog han sin plads i en fotomontage fra svømmestadion. Det er Gunnar Hansen med det tilbagestrøgne hår nederst på det højre opslag.

Som den engelske medieforsker Paddy Scannell formulerer det:

”Det improviserede [unscripted] lyder mere spontant (mere ægte, mere naturligt: mindre planlagt og kontrolleret, mindre iscenesat og kunstigt). Det synes at garantere det sagtes autenticitet og dermed speakerens autenticitet. Det bidrager til at skabe en oprigtigheds-effekt” (Scannell 2014: 126 f.)

Ugerevyer

Selvom der altså kun blev sendt fjernsyn til modtagere i og omkring Berlin, var levende billeder en del af det danske medielandskab i forbindelse med legene. Begivenhederne blev nemlig optaget til de dokumentariske ugerevyer, der mange steder i verden indledte biografernes forestillinger. På grund af Danmarks geografiske nærhed til Tyskland gik der ikke mange dage, fra begivenhederne havde fundet sted i Berlin, til de kunne ses i danske biografteater. Åbningshøjtideligheden fandt sted 1. august, og allerede 4. august annoncerede biografen Grand i København, at man havde *”Dagligt nyt fra Olympiaden”*. Dagen efter fulgte andre københavnske biografteater trop. Der var tale om udenlandsk materiale, bl.a. fra amerikanske Fox og Paramount (jf. censuroplysninger i Biografbladet), der synes at have dækket både åbnings- og afslutningsceremonierne og de daglige sportsbegivenheder. Disse ugerevyer blev først vist i København, men nåede også de større provinsbyer. I et

enkelt tilfælde var man ekstra hurtig, fordi der var tale om dansk materiale, der var optaget i København: Svømmepigerne vendte hjem 17. august om eftermiddagen, og allerede dagen efter kunne DSB-biografen 'Den vide Verden' på Københavns Hovedbanegård⁸ vise en film om *"de danske Svømmepigers Hjemkomst"* (Nationaltidende, 18. august 1936). Dagen efter dukkede en film, der blev kaldt 'Ragnhild Hveggers Hjemkomst', op i københavnske biografer (Politiken 19. august 1936), og dagen efter igen annoncerede Kinoteatret i Odense for 'Ragnhild Hveggers og Inge Sørensens Hjemkomst til Danmark' (Fyns Social-Demokrat, 20. august 1936): formentlig den samme film med forskellige titler⁹.

Efterspil 1938 – en "stormende Hyldest"

Hverken tyskerne eller danskerne var færdige med OL, da afslutningsceremonien var afholdt og olympiadedeltagerne var vendt hjem. For i Berlin havde instruktøren Leni Riefenstahl på et gigantisk budget og med en lang række optagetekniske innovationer optaget 400.000 meter film fra legene. Dem sad hun nu og klippede sammen, og i foråret 1938 var der tysk premiere på 'Fest der Völker', den første af de to film, der tilsammen kom til at udgøre hendes værk 'Olympia'. Det blev for eftertiden det store fortætningspunkt for erindringen om legene, og filmen er formentlig den vigtigste årsag til, at denne erindring er visuel (Socolow 2016: 8). Filmen blev produceret i nationalt tilpassede udgaver på fem sprog (Downing 2011: 11), og allerede ved modtagelsen i Danmark blev det i visse aviser diskuteret, om den blot var fantastisk dokumentarfilm, eller om den også var en markant propagandafilm for det nazistiske Tyskland. Det er det blevet lige siden.

Filmen havde tysk premiere den næstsidste onsdag i april 1938. Ikke en helt tilfældig onsdag – for det var 20. april, Hitlers 49-års fødselsdag – og han overværede premieren sammen med instruktøren. I begyndelsen af juni var der tysk premiere på filmens anden del, 'Fest der Schönheit'.

Begge film fik også premiere i Danmark. Det skete hhv. 3. august og 19. oktober. Leni Riefenstahl rejste Europa rundt med filmen og besøgte også Danmark i forbindelse med premieren på begge filmens dele. Den politiske kontekst, nemlig at Tysklands "Anschluß" af Østrig havde fundet sted i marts '38, og at England og Frankrig ved München-aftalen i slutningen af september accepterede Tysklands krav om at annektere dele af Tjekkosllovakiet, var der ingen, der nævnte i begejstringen over filmen.

8 'Den vide verden' tilhørte Statsbanerne og havde siden åbningen i februar 1935 vist ugerevyer, rejse- og naturfilm. Biografen lukkede i 1971. I dag ligger der en svensk burgerrestaurant i lokalerne.

9 I Biograf-Bladet fra perioden blev der optrykt oversigter over, hvilke film der havde været gennem filmcensuren. Heraf fremgår det, at der i løbet af den tid, legene foregik, blev censureret 27 nyhedsfilm, der eksplicit har legene som tema. Blandt dem er en kort smalfilm på 30 meter, der omhandler 'Svømmepigernes Ankomst' (Biografbladet 1936, nr. 3). Filmens herkomst fortøner sig i det uvisse (hveger-og-sørensen 1936).

Pressedækningen var omfattende både i august og i oktober – det gjaldt både filmen og instruktøren. Dækningen var størst i hovedstadsaviserne, men omtaler af begivenheden nåede i kortere form hele landet rundt, og instruktøren blev omtalt i dagene før, under og efter begge besøg¹⁰. Berlingske Tidende tog prisen for den mest omfattende dækning, og avisen var tilmed vært ved en middag efter gallapremieren på filmens første del; noget, man dækkede i Berlingske Aftenavis med en helsides fotoreportage (3. august 1938; figur 10). Den følgende søndag udgav avisen et 24 sideres tillæg om Olympiadefilmen.

Velviljen overfor Riefenstahl var stor. Således skrev Berlingske Tidende på dagen for den første gallapremiere, at hun ved sit besøg havde ”vundet alle hun kom i Berøring med ved sin Skønhed, Klogskab og Munterhed” (2. august 1938), en vurdering, der – om end anderledes formuleret – var gennemgående i landets aviser. Gallapremieren foregik, som man også kunne læse i Berlingske, i Odd Fellow Pa-

læet under overværelse af Prins Knud og hans hustru, Prinsesse Caroline-Mathilde.

Berlingske Aftenavis bragte (3.8.1938) en billedkollage fra den fest, Berlingske Tidende afholdt til ære for Leni Riefenstahl aftenen efter gallapremieren på Fest der Völker.

10 I perioden fra 28. juli til og med 31. august 1938 dukkede navnet Leni Riefenstahl op i godt 50 aviser landet over fordelt på over 30 byer. Det største antal artikler var fra den første uge i august, umiddelbart op til og efter premieren. I perioden 1.-31. oktober er der lidt færre hits, 111, fordelt på knap 50 aviser i over 30 aviser, hvoraf størstedelen, 87, er fra dagene omkring filmens premiere 19. november. Ifølge smurf (<http://labs.statsbiblioteket.dk/smurf/>), der visualiserer og kvantificerer forekomster af søgeord, er 1938 da også klart det år, hvor navnet Leni Riefenstahl nævnes hyppigst, 411 gange, i danske aviser.

Det var dog for intet at regne i forhold til, hvad der skete ved gallapremieren på 2. del, der også foregik i Odd Fellow Palæet. Denne gang med Kong Christian X og dronning Alexandrine som de finest mulige repræsentanter for det officielle Danmark.

Kongen og Riefenstahl havde mødtes tidligere på dagen, hvor hun var i audiens på Amalienborg. Filmen og instruktøren fik ved aftenens filmforestilling en ”*stормende Hyldest*” (Berlingske Tidende, 19. oktober 1938). Det skete tre uger før Kry-stalnatten, mindre end et år før Tyskland angreb Polen, der startede 2. verdenskrig – og halvandet år før den tyske besættelse af Danmark.

Verdens største mediebegivenhed

På tværs af samtidens medier dominerede legene det danske medielandskab i begyndelsen af august 1936: Radioudsendelser blev afbrudt, forsider ryddet, begejstrede fans flokkedes ved modtagelsen af svømmepigerne. Politiken hyrede den båd, der sejlede Inge Sørensen fra København til Skovshoved i 1936, og Berlingske Tidende arrangerede festmiddag for Leni Riefenstahl to år senere. Aviserne var på pletten med reportere og fotografer, når Ragnild Hveggers og Inge Sørensens forældre i spænding lyttede til Gunnar Hansens direkte radioreportager fra svøm-mestævnerne i Berlin.

Der er derfor ingen tvivl om, at Dayan & Katz’ tog fejl, når de i deres 30 år gamle værk betragtede mediebegivenheder som noget, der kun vedrørte fjernsyn. Medi-edækningen af OL i Berlin levede i høj grad op til kriterierne for en mediebegivenhed, selvom legene kun blev tv-transmitteret til en god snes fjernsynsstuer i Berlin og Leipzig.

Der er heller ingen tvivl om, at OL i Berlin blev gennembruddet for den direkte, radiotransmitterede sportsreportage fra udlandet¹¹. Det var de tyske arrangørers voldsomme og propagandistiske satsning på at skabe de teknologiske og logistiske betingelser for samtidens medier, der overhovedet gjorde det muligt for legene at blive verdens hidtil største mediebegivenhed. Med sine daglige aftenreportager fra Berlin og ikke mindst med afbrydelserne af de programsatte udsendelser, når der blev sendt direkte fra danske sportsfolks finalemestævner, var Statsradiofonien stærkt medvirkende til, at legene overhovedet blev en mediebegivenhed i det danske medielandskab.

De tyske arrangører gjorde det muligt for radioen og andre af tidens medier at

11 Det er derfor forkert, når man i Dansk Mediehistorie kan man læse, at danske lyttere under de Olympiske Lege i London i 1948 for første gang oplevede ”en direkte radioreportage fra en udenlandsk sportsbegivenhed” (Jauert 1997: 199).

levere en hidtil uset, bred og hurtig dækning. De skrivende journalister anvendte fjernskrivere eller telefonerede deres artikler hjem.

Teksterne kunne sammen med de fotos, der blev billedtelegraferet fra Berlin, trykkes dagen efter begivenhederne. Danskerne kunne også se levende billeder i biografernes ugevyer få dage efter begivenhederne. Musikindustrien var ligeledes på pletten med sange, nodeudgivelser og plader om de to 'svømmepiger', som i det hele taget var de enkeltpersoner, der fyldte mest i mediedækningen i 1936. To år senere fik de en vis konkurrence fra Leni Riefenstahl, hvis besøg og film igen placerede legene i Berlin i medielandskabet.

Med legene i Berlin oplevede verden for første gang, at internationale sportsarrangementer, hvis de var nøje tilrettelagt, og de medieteknologiske forudsætninger var bragt til veje, kunne blive mediebegivenheder.

LITTERATUR

- Appel, C. & Christensen, N. (2021). *Children's Literature in the Nordic World*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Bendixen, H. (1938). Verdenspressen og den XII. Olympiade i Berlin. Illustreret Tidende. Olympiadefilmen. Tillæg nr. 32 til Berlingske Tidende, 7. August 1938.
- Biograf-Bladet 1936, nr. 2 og 3. København: Fællesrepræsentationen for Danmarks Biografteatre.
- Bonde, H. (2020) (medvirken Stanis Elsborg). *Med kroppen ind i kulturen*. Idræthistoriske strejflys. Medvirken Stanis Elsborg. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Bonde, H. & Madsen, J.W. (2008). Gunnar "Nu" – i idrætspolitisk lys. *Forum for Idræt*, 24(1). <https://doi.org/10.7146/ffi.v24i1.31648>.
- Bruch, W. (1969). *Die Fernseh-Story*. Stuttgart: Telekosmos.
- Bündniss Kein Vergessen (2009). *Das Zinti- und Roma-zwangslager Berlin-Marzahn. Kein Vergessen. Sinti- und Roma Zwangslager Marzahn*. Berlin: Bündniss Kein Vergessen. <http://www.dielinke-marzahn-hellersdorf.de/fileadmin/marz-hell/Jugend/brosch.pdf>.
- Büttner, F.L. (1965). *Das Haus des Rundfunks in Berlin*. Berlin. Haude & Spenersche Verlagsbuchhandlung. Herausgegeben vom Sender Freis Berlin.
- Couldry, N. & Hepp, N. (2010). Introduction: media events in globalized media cultures. N. Couldry, A. Hepp & F. Krotz (red.) *Media events in a global age*. London: Routledge. <http://eprints.lse.ac.uk/52468/>.
- Dayan, D. & Katz, E. (1992). *Media Events. The Live Broadcast of History*. Cambridge/Massachusetts & London/England: Harvard University Press.
- Deutsches Fernsehmuseum. Hentet fra <http://www.fernsehmuseum.info/1936-die-olympiade.html>.
- DOK. Meddelelser fra Danmarks Olympiske Komite, december 1935, nr. 26.
- Downing, T. (2011). *Olympia*. 2nd edition. London: The British Film Institute/Bloombury Publishing..
- DR2 (2008). Sport med Hitler. Sendt første gang 2.4.2008. Hentet fra http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/tv/record/doms_radioTVCollection%3Auuid%3A99f4567e-b5a6-4270-8b03-1d8951b92231/query/sport%20med%20hitler.
- DR2 (2021). Fanget i Hitlers spil – danske sportsstjerner dilemma. Sendt første gang i april 2021. Hentet fra https://www.dr.dk/drtv/serie/fanget-i-hitlers-spil--danske-sportsstjerner-dilemma_233638.
- Elsborg, S. (2022). Magthaverne vil gerne pynte sig med sport. *Politiken Historie* 22, Sport og politik.
- Emmerich, A. (2015). *Olympia 1936. Trügerischer Glanz eines mörderischen Systems*. Köln: Fackelträger Verlag.

- Eskjær, M.F. & Mortensen, M. (2020). Mediebegivenheder. I Eskjær, M.F. & Mortensen, M. (red.) *Klassisk og moderne medieteor*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Federmann, W. (1936). Fernsehen während der Olympischen Spielen. *Telefunken*, nr. 75 Deutsche Reichspost, Telefunken, Gesellschaft für drahtlose Telegraphie m.b.H.
- Green, N. (u.å). Staging the 1948 London Olympic Games. Hentet fra <https://www.bbc.com/historyofthebbc/research/staging-the-london-1948-olympic-games/>
- Hansen, G. (1944). *Med Mennesker og Mikrofon*. København: Ankers Forlag.
- Hansen, J. (1993). Hellere en sild uden rogn end en Akilles, hvis hjerne sidder i hans albu-er! De olympiske lege i Berlin 1936 og diskussionen herom i Danmark. *Idrætshistorisk årbog 1993*.
- Hansen, P. (2021). Da fjernsynet kom til Danmark. Da Fjernsynet kom til Danmark. Ringsted: Radiohistorisk Forening Ringsted.
- Hasebrink, U. & Hepp, A. (2018). Researching Transforming Communications in Times of Deep Mediatization: A Figurational Approach. Breiter, A., Hepp, A. & Hasebrink, U. (red.) *Communicative Figurations – in Cross-Media Research*. London: MacMillan
- Heisz, T. (2014). *Svømmepigerne, der forførte Danmark i 1930'erne*. Jenny Kammergaard, Ragnhild Hveger, Lille henrivende Inge. København: Informations forlag.
- Hilmes, O. (2016). *Berlin 1936. Seksten dage i august*. København: Kristeligt Dagblads Forlag.
- hveger-og-sørensen modtages af store menneskemasser (1936). Hentet fra: <https://www.danskkulturarv.dk/dr/hveger-og-sørensen-modtages-af-store-menneskemasser/>.
- Hvem Hvad Hvor 1937 (1937). København: Dagbladet Politiken.
- IMCDB 2016. Hentet fra: <https://www.imcdb.org/v001270241.html>.
- IOC (1999). *Television in the Olympic Games: the new era: International symposium Lausanne 1998*. Lausanne: International Olympic Committee. Hentet fra <https://library.olympic.org/default/digitalCollection/DigitalCollectionAttachmentDownloadHandler.ashx?parentDocumentId=28057&documentId=156816&skipWatermark=true&skipCopyright=true>.
- Jauert, P. (1997). Hjemmets vægge udvides. Jensen, K.B. (red.) *Dansk Mediehistorie bd. 2*. København: Samleren.
- Kittler, F. (2002). *Krieg im Schaltkreis*. I *Short Cuts*. Frankfurt am Main: Zweitausendeins.
- Knudsen, B.T. (2021). Mediebegivenheder. I Lauridsen, P.S. & Svendsen, E. (red.): *Medietemaer*. København: Samfundslitteratur.
- Large, D.C. (2007). *Nazi Games. The Olympics of 1936*. New York & London: W.W. Norton & Co.
- Lauridsen, P.S. (2021). *Krig*. Lauridsen, P.S. & Svendsen, E. (red.): *Medietemaer*. København: Samfundslitteratur.

- Lørdagshjørnet (1979), 14.4.1979. Hentet fra <https://www.dr.dk/bonanza/serie/212/loerdagshjoernet/63340/loerdagshjoernet---gunnar-nu-hansen>.
- Mediebegivenhed (2022). Den danske ordbog. Hentet fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=mediebegivenhed&tab=fornder>.
- Medielandskab (2022). Den danske ordbog. Hentet fra <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=medielandskab&tab=for>.
- Mortensen, M. (2015). Conflictual Media Events, Eyewitness Images, and the Boston Marathon Bombing (2013). *Journalism Practice*, 9(4), 536-551. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/17512786.2015.1030140>.
- Olsen, N.S. (2022). Hitlers OL. *Politiken Historie* 22, Sport og politik.
- o' peder (1940). I Periskopet. *Demokraten*, 18.3.1940.
- Organisationskomitee für de XI. Olympiade (1936) *The XIth Olympic Games Berlin, 1936, Official Report, Volume 1 Berlin 1936 E.V.*. Berlin: Wilhelm Limbert. Hentet fra: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/16471/rec/14>.
- Pfister, G. (2003). Olympiske erindringssteder. *Forum for idræt* 19 (1). Hentet fra: <https://doi.org/10.7146/ffi.v19i1.31716>.
- Radioen og Olympiaden (1936). *Lytterbladet*, 7. august 1936.
- Reichs-Rundfunk (1936). *Olympia-Weltsender*. Berlin: Deutscher Verlag für Politik und Wirtschaft.
- Rieche, Dr. (1936). *Die Bilanz des Technikers*. Reichs-Rundfunk: Olympia-Weltsender. Berlin: Deutscher Verlag für Politik und Wirtschaft.
- Ringsted Radiomuseum. Gunnar "NU" Hansen kommenterer Ragnhild Hveger i OL i Berlin 1936". Hentet fra: <https://vimeo.com/34548973>.
- Runner1616 - Eigenes Werk. Hentet fra: <https://de.wikipedia.org/wiki/Zwischenfilmverfahren>.
- Rürup, R. (red.) (1996). 1936. *Die Olympischen Spiele und der Nationalsozialismus*. 2. oplag. Berlin: Stiftung Topographie des Terrors.
- Scannell, P. (2014). *Television and the meaning of live. An enquiry into the human situation*. Cambridge: Polity Press.
- Schröder, K.C. (2011). "Audiences are inherently cross-media: Audience studies and the cross-media challenge. *Communication Management Quarterly* 2011, vol 18, nr. 6.
- Socolow, M.J. (2016). *Six Minutes in Berlin. Broadcast Spectacle and Rowing Gold at the Nazi Olympics*. Chicago: Chicago University Press.
- Søllinge, J. D. & Thorsen, N. (1991). *De danske aviser 1634-1991* 3. Odense: Dagspressens Fond i kommission hos Odense Universitetsforlag.
- Sørensen, L.-M. (2019). *Sidste nyt fra Berlin*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Statistisk Aarbog 1937. Hentet fra: <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyse>.

ser-publ/Publikationer/VisPub?cid=13899.

Telefunken (1936). Das Fernsehen. Telefunken Vortrag nr. 115. Manuskript. Stiftung
Deutsches Technikmuseum Berlin.